

Andrzej Kaproń

Liga Obrony Powietrznej Państwa na Lubelszczyźnie (1923–1928)

Rocznik Lubelski 37, 89-96

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANDRZEJ KAPROŃ
Lublin

Liga Obrony Powietrznej Państwa na Lubelszczyźnie (1923–1928)

Zanim Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej wyrosła na największą organizację społeczną w województwie lubelskim, przeszła długą i krętą drogę rozwoju organizacyjnego. Pierwsza faza rozwoju wiąże się z powstaniem i działalnością Ligi Obrony Powietrznej Państwa.

Pierwsze czynności organizacyjne podjęto w Lublinie jesienią 1923 r.¹ Wtedy to wyłonił się Zarząd Tymczasowy Wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego LOPP, który zobowiązał się do przeprowadzenia „odpowiedniej propagandy na terenie Lublina i województwa, której ostatecznym celem miało być zorganizowanie pierwszych komórek działalności [...] Ligi Obrony Powietrznej Państwa”². I chociaż szło opornie z powodu braku zrozumienia dla sprawy i chętnych do pracy (zaangażowaniem wykazywali się jedynie urzędnicy, nauczyciele i księża), jeszcze w tym samym roku założono kilkanaście kół i tymczasowych komitetów powiatowych, m.in. w Chełmie, Sokołowie. Powszechnie utyskiwano jednak na brak koordynacji i permanentne ponaglanie ze strony władz wojewódzkich. Znaczna poprawa nastąpiła po 15 maja 1924 r., tj. po zebraniu założycielskim Tymczasowego Komitetu Wojewódzkiego LOPP odbytym w gmachu Urzędu Wojewódzkiego przy ul. Niecałej w Lublinie. Podczas spotkania zgromadzeni wysłuchali referatu inż. Zygmunta Multana, delegata z Warszawy, wypełnili deklaracje członkowskie (około 30 osób) i powołali Zarząd w składzie: Stanisław Moskalewski, Stanisław Bryła, Adolf Krauze, gen. Jan Romer, Adam Sułowski, Czesław Szczepański, Jan Turczynowicz, płk Alfred Kawecki, ppłk Stanisław Więckowski, Przemysław Podgórski, Jan Tłuchowski, Wacław Nassalski, Tadeusz Kryński, Artur Romaszkan i Kazimierz Tułodziecki. Nieco dłużej pozostali w sali członkowie nowo powołanego Zarządu, którzy wybrali prezydium, utworzyli dwie sekcje: finansowo-popularyzacyjną i prowincjonalną, zdecydowali o metodach popularyzacji lotnictwa i współpracy z Komitetem Obrony Przeciwgazowej. Ostatecznie, po drobnych rozsadach personalnych na zebraniu w dniu 21 maja, na czele Tymczasowego Komitetu Wojewódzkiego LOPP stanęli: wojewoda Moskalewski (prezes honorowy),

1 Por. Z. Kozak, *Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej w Polsce w latach 1928–1939*, Szczecin 2007, s. 30.

2 *15 lat pracy Lubelskiego Okręgu Wojewódzkiego LOPP*, Lublin 1938, s. 7.

wicewojewoda Bryła (prezes), gen. Romer i prokurator Sułowski (wiceprezesi), i dyr. Romaszkan (skarbnik)³.

Akcja propagandowa ruszyła pełną parą zaraz po wakacjach. Wyniki przyszły już we wrześniu. I tak 15 września powstał Komitet Powiatowy LOPP w Hrubieszowie, w trzy dni później identyczny w Zamościu, a 23 września uaktywnił się powstały 14 maja pod przewodnictwem burmistrza Władysława Śliwy osiemdziesięcioosobowy Komitet LOPP w Lubartowie, spełniający funkcje komitetu powiatowego i koła miejscowego⁴. Z kolei w Sokołowie, w myśl odezwy Tymczasowego Powiatowego Komitetu LOPP z dnia 22 lipca 1924 r., wzywającej do masowego zapisywania się do LOPP i czynnego jej popierania, 28 września urządzono zebranie organizacyjne Komitetu Powiatowego LOPP⁵. Prawdziwym wyzwaniem okazał się Tydzień Lotniczy (12–17 X 1924), w czasie którego zebrano około 75 tys. zł⁶. W programie było m.in. zwiedzanie lubelskich Zakładów Mechanicznych E. Plage i T. Łaskiewicz, produkujących samoloty wojskowe.

Stan tymczasowości został definitywnie zakończony 28 listopada 1924 r., kiedy to przedstawiciele wojewódzkich i prowincjonalnych struktur LOPP zebrani w Urzędzie Wojewódzkim w Lublinie powołali do życia Wojewódzki Komitet LOPP i wybrali jego Zarząd w składzie: dr S. Bryła (prezes), A. Sułowski i Cz. Szczepański (wiceprezesi), A. Romaszkan (skarbnik), Franciszek Frańczak (sekretarz), płk A. Kawecki, płk S. Więckowski, A. Krauze, T. Kryński, mjr Wincenty Skrzywań, Feliks Moskalewski i Stefan Kowerski⁷. Podstawowym zadaniem pozostało prowadzenie prac organizacyjnych i propagandowych. W tym celu na zebraniu Zarządu 16 stycznia 1925 r. utworzono Sekcję Propagandy z mjr. Skrzywaniem i inż. Kryńskim na czele⁸.

W miarę sprawnie postępowała rozbudowa struktur LOPP na prowincji. Na przykład w pow. zamojskim do końca 1924 r. powstały 4 koła lokalne i gminne: w Zwierzyncu (prezes Władysław Pytlakowski), Szczepieszynie (Zygmunt Strzelecki), Łabuniach (Aleksander Szeptycki) i Koło Pracowników Kolejowych w Zwierzyncu (Wacław Michalikowski); w pow. biłgorajskim – 5 kół: w Tarnogrodzie (ks. Tadeusz Barwa), Goraju (ks. Wojciech Bojarczuk), Krzeszowie (ks. Andrzej Dziubiński), Józefowie (ks. Wojciech Chotyński) i we Frampolu (ks. Piotr

3 „Głos Lubelski” 1924, nr 134, s. 4; nr 139, s. 4-5.

4 Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej: APL), Urząd Wojewódzki Lubelski, Wydział Społeczno-Polityczny 1919–1939 (dalej: UWL WSP), sygn. 996, k. 28, 30, 39.

5 15 lat pracy..., s. 61.

6 Sprawozdanie z akcji „Tygodnia Lotniczego”..., „Głos Lubelski” 1924, nr 300, s. 3; Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Komitetu Ligi Obrony Powietrznej Państwa, „Głos Lubelski” 1925, nr 18, s. 4-5. W Lublinie zebrano 7113,85 zł.

7 Od 28 XI 1924 r. do 13 III 1928 r. skład Zarządu Wojewódzkiego Komitetu LOPP w Lublinie był dosyć stabilny. Stanowili go: prezes – Stanisław Bryła (1924–1928); wiceprezesi – Czesław Szczepański (1924–1928), Adam Sułowski (1924–1927), Jan Dębowski (1927–1928); skarbnik – Artur Romaszkan (1924–1926), Arkadiusz Płoski (1926–1927), Leon Dziewulski (1927–1928); sekretarz – Franciszek Frańczak (1924–1928); członkowie – Feliks Moskalewski (1924–1928), Stefan Kowerski (1924–1928), Adolf Krauze (1924–1927), płk Alfred Kawecki (1924–1927), Tadeusz Kryński (1924–1926), mjr Wincenty Skrzywań (1924–1926), płk Stanisław Więckowski (1924–1925), Gustaw Ławina (1925–1926), gen. Władysław Jung (1926–1928), Czesław Kuncewicz (1927–1928), Edward Barcz (1927–1928), Władysław Śliwa (1927–1928), Jan Jeż (1927–1928).

8 „Głos Lubelski” 1924, nr 329, s. 3; Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Komitetu Ligi Obrony Powietrznej Państwa..., s. 4-5; 15 lat pracy..., s. 7.

Stodulski); a w pow. włodawskim tylko koło w Parczewie (ks. Feliks Ostoyski)⁹. Ogółem w końcu grudnia 1924 r. na terenie województwa lubelskiego funkcjonowało 56 kół, zrzeszających 2145 członków¹⁰.

Tempo pracy nie osłabło w następnych miesiącach. Nowe koła powstawały nawet we wsiach. Na przykład 22 stycznia zawiązało się koło w Chodlu, do którego zapisały się 23 osoby. Na jego czele stanęli: ks. Piotr Stokrocki (prezes), Marian Truszkowski (wiceprezes), Wiktor Krzeszowski (skarbnik) i Karol Włada (sekretarz)¹¹. Z kolei w Płuszcowicach na zebranie organizacyjne w dniu 8 lutego, zwołane przez kierownika miejscowej szkoły Henryka Kozłowskiego, stawiło się 30 osób. Prezesem koła wybrano Andrzeja Krępę¹². Podobna liczba osób utworzyła 5 marca koło w Jaszczowie. Jego prezesem został kierownik szkoły Stanisław Konopacki¹³. Spontaniczne zakładanie placówek prowincjonalnych negatywnie wpłynęło jednak na spoistość organizacji. Dostrzegano i krytykowano ciągły brak koordynacji, obarczając winą przede wszystkim Wojewódzki Komitet LOPP. Aby temu zaradzić, rozpoczęto proces oddzielania kół od komitetów. Tym sposobem na koniec 1925 r. doliczono się 132 kół, w tym komitetu wojewódzkiego i 14 komitetów powiatowych, grupujących 3010 członków¹⁴.

Nie mniej ważne, a może nawet ważniejsze, było zbieranie pieniędzy. Ażeby je pozyskać, uciekano się do różnych sposobów, np. organizowania festynów. Największy z nich urządzili działacze Komitetu Powiatowego LOPP w Biłgoraju. Festyn ten odbył się 9 sierpnia 1925 r. w podmiejskim lesie i przyniósł zysk w wysokości 1608,75 zł¹⁵. Dla porównania wielokrotnie przekładana zabawa ludowa w Janowie Lubelskim urządzona 12 lipca 1925 r. na błoniach przez miejscowe Koło LOPP przyniosła 208,54 zł czystego dochodu¹⁶. Kłapą zakończyła się natomiast akcja odczytowa. Przyczyną był dotkliwy brak prelegentów i instruktorów. Na pewno jeden odczyt urządził Komitet Powiatowy LOPP w Puławach¹⁷.

Sprawdzeniem możliwości organizacyjnych i skuteczności propagandy był II Tydzień Lotniczy (6–13 IX 1925). Najwięcej działało się w Lublinie, gdzie odprawiono nabożeństwo w katedrze, podziwiano krążący nad miastem samolot, urządzono zabawę na Bronowicach, rozprowadzono wydawnictwa o tematyce lotniczej, sprzedawano miniaturki samolotów i znaczki LOPP¹⁸. Jednakże najważniejszym wydarzeniem było zainicjowanie przez redakcję „Głosu Lubelskiego” zbiórki pieniężnej na samolot. Zakupiono amfibię *Schreck FBA-17HMT2*, która, pilotowana przez Jamesa Worledge’a¹⁹, już 28 listopada wylądowała na lotnisku Zakładów

9 APL, UWI, WSP, sygn. 996, k. 75, 77, 88.

10 *15 lat pracy...*, s. 10.

11 „Głos Lubelski” 1925, nr 34, s. 3.

12 APL, Starostwo Powiatowe Lubelskie (1919–1939), sygn. 204.

13 „Głos Lubelski” 1925, nr 88, s. 6.

14 *Sprawozdanie Lubelskiego Wojewódzkiego Komitetu LOPP za rok 1926 i program pracy na rok 1927*, „Ster” 1927, nr 5-6, s. 13; *15 lat pracy...*, s. 10.

15 „Głos Lubelski” 1925, nr 238, s. 4.

16 *Ibidem*, nr 209, s. 6.

17 *Ibidem*, 1926, nr 124, s. 4.

18 *Ibidem*, 1925, nr 245, s. 3.

19 J.G.C. Worledge był Anglikiem, ur. 4 X 1891 r. w Ręczycy koło Homla, na stałe mieszkającym w Warszawie. Z dniem 1 X 1926 r. opuścił stanowisko „etatowego” pilota LOPP, w której jedynie dorabiał, latając

Mechanicznych E. Plage i T. Łaskiewicz. Nazajutrz hydroplan, nazwany „Lubliniakem”, został poświęcony i przekazany przez czytelników gazety Wojewódzkiemu Komitetowi LOPP w Lublinie. Wobec braku własnych hangarów w Lublinie, „Lubliniak” odleciał do Warszawy.

Aby uświadomić działaczom LOPP na Lubelszczyźnie potrzeby polskiego lotnictwa wojskowego, prezes Stanisław Bryła, z inicjatywy Związku Oficerów Rezerwy Rzeczypospolitej Polskiej, zaprosił do Lublina redaktora organu LOPP „Lot Polski” ppłk. Januarego Grzędzińskiego z odczytem pt. „Stan lotnictwa wojskowego u nas i zagranicą”. Odczyt odbył się wieczorem 27 lutego 1926 r. w lokalu Klubu Społecznego²⁰. Był on niezmiernie potrzebny, albowiem sprawy lotnictwa najbardziej poruszały szeregowych członków LOPP. Nie przypadkiem też najlepsze efekty przynosiły loty propagandowe na „Lubliniaku”, a potem także na samolocie *Potez VIII*. Od maja do września 1926 r. zorganizowano 20 lotów propagandowych²¹, m.in. w Lublinie, Lubartowie, Krasnymstawie, Garbowie. Loty propagandowe niekiedy łączono z imprezami plenerowymi. Na przykład w niedzielę 8 sierpnia koła LOPP w Jaszczowie, Milejowie i Rejowcu wspólnymi siłami urządziły na nadwieprzańskich błoniach Jaszczowa wielką zabawę taneczną z bufetem, podczas której główną atrakcją miały być loty propagandowe „Lubliniaka”. Zabawa była przednia, frekwencja dopisała (zjawiło się około 200 par), tyle że lotów z cywilami na pokładzie nie było. Co prawda samolot przyleciał już w sobotę, to jednak w niedzielne popołudnie Worledge poleciał z ppłk. Witoldem Rudnickim, szefem Sekcji Propagandy, na lot propagandowy do Rejowca, gdzie doszło do niegroźnego wypadku. Samolot wprawdzie wylądował na ściernisku obok lądowiska, lecz ppłk Rudnicki doznał lekkich obrażeń. W tej sytuacji w Jaszczowie zastąpił go Gustaw Lawina, jego zastępca²².

Równocześnie Sekcja Propagandy postawiła na rozwój modelarstwa. Już na początku 1926 r. zatrudniono instruktora modelarstwa lotniczego Lucjana Giżycykiego, jakkolwiek działały wtenczas ledwo dwie modelarnie szkolne, jedna przy Państwowym Gimnazjum im. S. Czarnieckiego w Chełmie, a druga przy Państwowym Gimnazjum im. S. Staszica w Lublinie²³. Niezadługo podobne modelarnie powstały w Zamościu i Krasnymstawie (działała krótko), a przy Państwowym Gimnazjum Męskim im. J. Zamoyskiego i Szkole Rzemieślniczo-Przemysłowej

głównie w Lubelskiem, i podjął pracę w biurze jednej z angielskich firm handlowych w Polsce. Odtąd latał jedynie społecznie samolotami LOPP. 18 XII 1928 r. otrzymał Międzynarodowy Dyplom Pilotą (kat. C). Podczas II wojny światowej służył w brytyjskim wywiadzie, skąd ostatecznie trafił do 309. Dywizjonu Myśliwskiego „Ziemi Czerwieńskiej”. Zginął, spadając do morza razem z obserwatorem Jerzym Sadowskim, 9 II 1942 r. w trakcie lotu treningowego. Por. J. Worledge, *P. James Worledge o swoim ustąpieniu z LOPP*, „Głos Lubelski” 1926, nr 281, s. 5; J. Wierciński, *Na „Lubliniaku” z Lublina do Warszawy*, „Głos Lubelski” 1926, nr 338, s. 3-4.

20 „Głos Lubelski” 1926, nr 56, s. 8.

21 *Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Komitetu Ligi Obrony Powietrznej Państwa w Lublinie za czas od 1 stycznia do 1 lipca 1926 roku*, „Ster” 1926, nr 1, s. 19. W ramach jednego lotu samolot startował nawet kilkanaście razy.

22 G.L. [G. Lawina], *Wielka impreza na lotnisku w Jaszczowie*, „Głos Lubelski” 1926, nr 219, s. 5.

23 *Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Komitetu Ligi Obrony Powietrznej Państwa w Lublinie za czas od 1 stycznia do 1 lipca 1926 roku*, s. 19; W. A. Kozłowski, *Kultura fizyczna w dziejach „Czarniecczyków”*, w: *Księga pamiątkowa czarniecczyków*, t. III. Chełm 2000, s. 112.

im. T. Kościuszki w Zamościu otwarto roczny kurs modelarstwa lotniczego dla młodzieży. Zajęcia prowadził instruktor Giżycki²⁴.

Z racji III Tygodnia Lotniczego wzmożoną akcją propagandową zaplanowano na jesień 1926 r. Zainicjowano ją w Lublinie, gdzie Tydzień Lotniczy obchodzono w dniach 10–17 października (na prowincji nieco później). Na początek ruszyła kampania prasowa, przygotowano transparenty, pozawieszano modele samolotów w kinach, hotelach, kawiarniach, cukierniach. Właściwy cykl imprez propagandowych, na który złożyły się przemówienia z „Lublina” na lotnisku Zakładów Mechanicznych E. Plage i T. Laśkiewicz, loty pasażerskie, pokazy lotnicze, akademie w Państwowym Gimnazjum im. S. Staszica, koncerty orkiestr, capstrzyki, poprzedziła msza z okolicznościowym kazaniem w katedrze i pochód młodzieży. Wielkim wyzwaniem dla 15 młodych modelarzy z Lublina i Chełma był konkurs modeli latających, rozegrany w trudnych warunkach atmosferycznych²⁵.

Doniosłą inicjatywą Sekcji Propagandy było założenie własnego organu prasowego pt. „Ster”. Redaktorem naczelnym został ppłk Witold Rudnicki. Pierwszy, październikowy numer nowego miesięcznika wyszedł tuż przed III Tygodniem Lotniczym. W miarę regularnie, w nakładzie 1500 egzemplarzy, „Ster” ukazywał się do października 1927 r. Potem, z braku pieniędzy, był zawieszony. Odrodził się w kwietniu 1928 r. jako organ Komitetu Wojewódzkiego Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej w Lublinie, by z końcem grudnia 1929 r. definitywnie zniknąć z rynku prasowego. Łącznie ukazały się 24 numery. Powodem upadku „Steru” było m.in. przejście ppłk. Rudnickiego na emeryturę. Redakcja mieściła się w biurze Wojewódzkiego Komitetu LOPP najpierw w 2. Dyonie Samochodowym przy ul. Fabrycznej, a potem w Pałacu Radziwiłłowskim (1 XI–16 XII 1926), Hotelu Europejskim (17–31 XII 1926) i przy ul. Powiatowej 1 (1 I 1927–31 XII 1929).

Na prowincji III Tydzień Lotniczy wypadł mniej okazale. Na przykład w Chełmie odprawiono uroczyste nabożeństwa w świątyniach różnych wyznań, w kinie „Wersal” wyświetlano ledwo ukończony film propagandowy *Amfibia*²⁶, a w Polskim Klubie Społecznym urządzono raut z pokazem modeli samolotów wykonanych przez miejscowych modelarzy²⁷. Mimo wszystko aż tak źle nie było. W ramach III Tygodnia Lotniczego zorganizowano 15 lotów propagandowych, z sukcesem prowadzono zbiórkę pieniędzy, np. niewielkie koło w Dubience zasililo fundusz LOPP kwotą w wysokości 308,05 zł²⁸, założono nowe koła, m.in. w Bychawie (prezes Ludomir Radziszewski), Potoku Wielkim (Natalia Niwińska), Potoczku (Maria Przanowska). Przy okazji zarządzono wizytację wszystkich komitetów powiatowych.

Kontrole ppłk. Rudnickiego i Lawiny we Włodawie (7 XI), Siedlcach (9 XI), Janowie Lubelskim (15 XI), Hrubieszowie (19 XI), Puławach (21 XI), Garwolinie (23 XI), Zamościu (13 XII) i Krasnymstawie (14 XII) wykazały liczne uchybienia. Za niedopuszczalne uznano sporządzanie protokołów na świstkach papieru, które

24 „Ster” 1926, nr 2, s. 13; nr 3, s. 13.

25 L. Giżycki, *Wyniki konkursu modeli latających z dn. 16 X 1926 r.*, „Ster” 1927, nr 1, s. 9.

26 *Amfibię*, z J. Worledge'em w roli głównej, wyświetlano w Lublinie, Chełmie, Zamościu, Janowie Lubelskim, Hrubieszowie i Lubartowie jako komedię lotniczą pod następującymi tytułami: *Amfibia*, *Och, ta amfibia* i *Nasz pierwszy samolot*.

27 „Ster” 1926, nr 2, s. 12–13.

28 *Ibidem*, 1927, nr 2, s. 5.

częstokroć zaraz ginęły²⁹. Wszystkim komitetom i kołom nakazano zaprowadzenie z dniem 1 stycznia 1927 r. księgi protokołów, dziennika korespondencji i książki kasowej. Zweryfikowano też liczbę kół i ich członków. Według rozszkolenia Zarządu Wojewódzkiego Komitetu LOPP w końcu 1926 r. funkcjonowało 18 komitetów powiatowych, 135 kół gminnych i lokalnych oraz 22 koła szkolne, zrzeszających łącznie 10 346 osób, co i tak wydaje się liczbą zawyżoną³⁰.

Pierwszy kwartał następnego roku przyniósł dokończenie wizytacji komitetów powiatowych. Inspekcje prowadzone głównie przez Lawinę ujawniły zdekompletowanie komitetów w Chełmie, Janowie Podlaskim oraz we Włodawie, gdzie 21 marca 1927 r. zdecydowano się ustanowić zarząd komisaryczny. Trzeba przyznać, że Lawina wykonał kawał dobrej roboty. Oprócz wizytacji, nadzorował jednodniowe kursy metodyczne dla prelegentów w Krasnymstawie, Łukowie, Białej Podlaskiej, Radzynie, Sokołowie (2 tury) i Tomaszowie Lubelskim³¹, i jeździł z odczytami: „Idea uskrzydlenia Ojczyzny” (Zamość, Łuków, Węgrów, Biała Podlaska), „Polska uskrzydłona” (Chełm, Janów Podlaski, Sokołów) i „Młodzież musi tworzyć koła lotnicze” (Chełm). Jego wysiłek nie poszedł na marne, bo gdy Zarząd Główny LOPP podjął decyzję o wyprodukowaniu filmu propagandowego, reżysera Wiktora Biegańskiego skierowano właśnie do Lublina. Zarząd Wojewódzkiego Komitetu LOPP oddelegował go do Potoku Wielkiego, ażeby w nagrodę za bardzo dobre wyniki w pracy propagandowej miejscowego koła, kierowanego przez zarząd w składzie: Natalia Niwińska (prezes), Jan Spaleniec i ks. Jan Mazur (wiceprezesi), Tadeusz Tepper (sekretarz), Henryk Dzierzkowski (zastępca sekretarza), Franciszek Duma (skarbnik) i Dominik Kaproń, kręcono tam zdjęcia. Zdjęcia do filmu *Silne lotnictwo to silna Polska* rozpoczęły się 1 maja 1927 r. i ku uciesze miejscowej ludności trwały 4 dni, z tym że Biegański miał samolot na planie tylko przez ostatnie 2 dni³².

Loty sfilmowane w Potoku Wielkim właściwie zapoczątkowały sezon lotów propagandowych w wykonaniu tworzącej się eskadry propagandowej Wojewódzkiego Komitetu LOPP w Lublinie. Od początku program był bardzo napięty. W dniach 1–5 maja odbywały się loty w pow. lubelskim, 6–10 maja w pow. puławskim³³, 11–16 maja w pow. janowskim, 17–22 maja w pow. biłgorajskim, 23–28 maja w pow. zamojskim i tak aż do końca września. Zazwyczaj organizowano je rutynowo, ale skutek odnosiły. Na przykład 29 czerwca po odbyciu lotów pasażerskich w podlubelskim Łuszczowie zawiązało się koło LOPP, do którego akces zgłosiło około 50 osób³⁴. Z kolei 20–21 sierpnia loty propagandowe uświetniły doroczny Dzień

29 Trudności z dotarciem do protokołów mieli już autorzy książki pamiątkowej *15 lat pracy...* Znamienne są słowa autora piszącego o Obwodzie Powiatowym LOPP w Chełmie: „Lata 1923–1927 toną w niepamięci i żaden fakt oprócz fundamentalnego zebrania nie pozostał ani w archiwach, ani w zapiskach”. Zob. *15 lat pracy...*, s. 18.

30 Poniekąd świadczy o tym ofiarności członków i sympatyków LOPP. O ile w ciągu 1926 r. liczba członków wzrosła o 343,7%, to fundusze tylko o 228,7% (w 1925 r. zebrano 63 437,53 zł, w 1926 r. zaś 145 058,58 zł). Zob. *Sprawozdanie Lubelskiego Wojewódzkiego Komitetu LOPP za rok 1926 i program pracy na rok 1927*, s. 13.

31 W 1926 r. przeszkolono 990 osób na kursach w Kraśniku (120 słuchaczy), Janowie Lubelskim (200), Garwolinie (220), Krasnymstawie (40), Węgrowie (40), Sokołowie (60), Łukowie (260) i Chełmie (50).

32 „Ster” 1927, nr 5-6, s. 11-12; A. Kaproń, *LOPP w powiecie janowskim*, „Janowskie Korzenie” 2010, nr 14, s. 18.

33 Największą popularnością cieszyły się loty odbyte 8 maja w podpuławskich Włostowicach.

34 „Ster” 1927, nr 7-8, s. 14.

LOPP w Nałęczowie³⁵. Maszyny pilotowali przeważnie James Worledge³⁶ i Marian Rada. Dostyc długo mieli do dyspozycji dwa samoloty. Potem wzbogacono się o *Hanriota HD-14*, a za 20 tys. zł uzbieranych przez młodzież zakupiono w Podlaskiej Wytwórni Samolotów w Białej Podlaskiej awionetkę *PWS-3*, którą poświęcono 4 września na lotnisku w Lublinie. *PWS-3* nazwano „Prezydent Ignacy Mościcki”, a jego chrzestnymi zostali: wojewodzina Zofia Remiszewska, kurator Ignacy Pytlakowski oraz uczniowie Leokadia Krasieńska i Stefan du Château³⁷.

Imię *PWS-3* nawiązywało do wizyty prezydenta Mościckiego na Lubelszczyźnie, podczas której 17–19 czerwca 1927 r. towarzyszyła mu eskadra propagandowa. Pierwszego dnia witała i towarzyszyła Mościckiemu w podróży do Jastkowa. Drugiego dnia powitała go w podlubelskich Zemborzycach, gdzie spędził noc, i towarzyszyła aż do Zamościa, by nazajutrz wziąć udział w lotach propagandowych w obecności głowy państwa³⁸.

Popularność organizacji wzrosła, co dobitnie pokazał 4–11 września 1927 r. IV Tydzień LOPP w Lublinie. Zwiększyła się także ofiarność jej członków i sympatyków. Całoroczne wpływy Wojewódzkiego Komitetu LOPP w Lublinie zamknęły się kwotą 112 957 zł, wobec 95 921 zł w roku 1926³⁹. Datki składała nawet niezamożna młodzież wiejska. Na przykład po letnim balu maskowym, w czasie którego odczytano *ad hoc* napisaną jednodniówkę „Nadgiełczwianin”, młodzież z podpiaseckich Gardzienic przekazała 90,05 zł⁴⁰. Sieć organizacji pozostała jednak w tyle. W dniu 31 grudnia 1927 r. zarejestrowanych było 20 komitetów powiatowych i miejskich⁴¹, 141 kół gminnych i lokalnych, i 26 kół szkolnych, grupujących 10 565 członków⁴². Niestety, nadal dochodziło do przykrych niespodzianek. Np. 14 czerwca 1927 r. ppłk Rudnicki został zmuszony rozwiązać Komitet Powiatowy LOPP w Krasnymstawie i ustanowić zarząd komisaryczny⁴³.

Początek 1928 r. stał pod znakiem przygotowań Ligi do budowy lotniska w Mokrem koło Zamościa i czynności zmierzających do połączenia się z Towarzystwem Obrony Przeciwgazowej. Do połączenia doszło 10 lutego 1928 r., w wyniku którego powołano do życia Ligę Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej.

W województwie lubelskim połączenie nastąpiło dopiero 13 marca, kiedy to Zygmunt Radomski (LOPP) i Feliks Turczynowicz (TOP) podpisali w Lublinie przy ul. Powiatowej 1 *Protokół połączenia Ligi Obrony Powietrznej Państwa Komii-*

35 Dzień LOPP wypadł wyjątkowo okazale. Na lotnisku w Antopolu zebrały się tłumy nałęczowian, kucarczyzy, letników, miejscowych i okolicznych chłopów. Impreza przyniosła dochód w wysokości 1728 zł. Zob. „Głos Lubelski” 1927, nr 227, s. 5.

36 Warto odnotować, że 24 VII 1927 r. we Włodawie towarzyszyła mu żona Zofia, pełniąca na pokładzie „Lubliniaka” rolę mechanika.

37 *Sprawozdanie z działalności Komitetu Wojewódzkiego LOPP w Lublinie za rok 1927*, „Ster” 1928, nr 1, s. 10.

38 „Ziemia Lubelska” 1927, nr 164, s. 2; nr 165, s. 1; nr 166, s. 2; nr 167, s. 3; „Ster” 1928, nr 1, s. 13.

39 *15 lat pracy...*, s. 10.

40 „Głos Lubelski” 1927, nr 237, s. 4.

41 Dnia 10 X 1927 r. ukonstytuował się Komitet Miejski LOPP w Lublinie. Na jego czele stanął Jan Dębowski.

42 *Sprawozdanie z działalności Komitetu Wojewódzkiego LOPP w Lublinie za rok 1927*, s. 10.

43 „Ziemia Lubelska” 1927, nr 163, s. 4. Komisarzem został starosta Władysław Włocki.

tetu Wojewódzkiego w Lublinie z Towarzystwem Obrony Przeciwgazowej Oddziałem w Lublinie, opublikowany następnie w „Sterze”.

National Air Defense League in Lublin Region (1923–1928)

In the Lublin province the National Air Defense League [Liga Obrony Powietrznej Państwa] was established in 1923. It was managed by the Provincial Committee to which district committees and local Air Defense League groups were subordinated. The organization survived in this form until 1928 when it merged with the Anti-gas Defense Association [Towarzystwo Obrony Przeciwgazowej]. The League conducted extensive propaganda actions for the development of Polish aviation and air force.